

УДК: 341.9:341.638
347.959:347.918
347.959:347.998.74

ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА ВРЗ КОНЦЕПТОТ НА ЈАВЕН ПОРЕДОК КАКО *EX – OFFICIO* ПРИЧИНА ЗА СУДСКА КОНТРОЛА НА АРБИТРАЖНИТЕ ОДЛУКИ

Младеновска - Стојановска, Стефани

Докторанд, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“,
Скопје

stefanimladenovska1@gmail.com

Апстракт

Предмет на анализа на овој труд се ефектите од глобализацијата врз концептот на јавниот поредок како *ex - officio* причина за судска контрола, независно дали таа се спроведува врз домашни или странски арбитражни одлуки.

Најпрво, трудот се фокусира на историскиот развој на концептот – јавен поредок, прикажувајќи ја неговата еволуција низ призма на меѓународните документи кои само посредно го уредуваат, т.е. оставаат на самите држави во своите национални правни системи да го уредат прашањето што претставува јавниот поредок. Во таа насока се нагласува недостатокот од униформирана дефиниција за тоа што претставува јавниот поредок, што често доведува до неконзистентни интерпретации во различни јурисдикции. Оваа неконзистентност има директно влијание врз процесот на судска контрола на арбитражните одлуки поради повредата на правилата за јавен поредок, независно дали станува збор за домашни или странски, бидејќи судиите се обидуваат да постигнат баланс помеѓу националните интереси и меѓународните стандарди. Со цел надминување на ваквата состојба, се препорачува судиите во процесот на контрола да ја имаат предвид дефиницијата за транснационален јавен поредок, која може да обезбеди покохезивно разбирање што ја надминува локалната правна парадигма.

Исто така, се прави анализа и на доказниот стандард кој треба да биде постигнат, како би се поништила, т.е. одбила да се признае одлука поради повреда на правилата за јавен поредок. Дополнително, се прави и критички осврт на различната пракса во постапувањето при судската контрола на арбитражните одлуки, поради повреда на правилата за јавен поредок, нагласувајќи ја потребата за цврст и конзистентен пристап за да се осигура правичноста и правната сигурност во арбитражните постапки.

Овој труд се залага за похармонизирана рамка која ќе го промовира влијанието на глобализацијата врз јавниот поредок, нагласувајќи дека со поврзувањето на националните правни принципи со транснационалните вредности, би се постигнало покохерентно разбирање на јавниот поредок во контекст на меѓународната арбитража.

Клучни зборови: материјален *vis a vis* формален јавен поредок, национален *vis a vis* меѓународен јавен поредок, регионален јавен поредок, транснационален јавен поредок, доказен стандард, глобален правен поредок.

UDK: 341.9:341.638
347.959:347.918
347.959:347.998.74

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE CONCEPT OF PUBLIC POLICY AS AN EX-OFFICIO REASON FOR JUDICIAL CONTROL OF ARBITRAL AWARDS

Mladenovska Stojanovska Stefani

*PhD student, Faculty of Law, “Justinianus Primus”, University “St. Cyril and Methodius”,
Skopje*

stefanimladenovska1@gmail.com

Abstract

The subject of this paper is the effects of globalization on the concept of public policy as an ex officio reason for judicial control, whether applied to domestic or foreign arbitration awards.

First, the paper focuses on the historical development of the concept of public policy, illustrating its evolution through the lens of international documents that only indirectly regulate it, leaving it to individual states within their national legal systems to define what constitutes public policy. In this regard, the lack of a uniform definition of public policy is emphasized, often leading to inconsistent interpretations across different jurisdictions. This inconsistency directly impacts the process of judicial control over arbitration awards due to violations of public policy rules, regardless of whether they are domestic or foreign, as judges strive to balance national interests with international standards.

To overcome this situation, it is recommended that judges consider the definition of transnational public policy in their review process, which could provide a more cohesive understanding that transcends local legal paradigms.

The paper also analyzes the evidentiary standard that must be met to annul or refuse recognition of an award due to violations of public policy rules. Additionally, it critically examines the varied practices in the judicial review of arbitration awards due to violations of public policy, highlighting the need for a firm and consistent approach to ensure fairness and legal certainty in arbitration proceedings.

This paper advocates for a more harmonized framework that promotes the influence of globalization on public policy, emphasizing that by connecting national legal principles with transnational values, a more coherent understanding of public policy in the context of international arbitration can be achieved.

Keywords: *material vs. formal public policy, national vs. international public policy, regional public policy, transnational public policy, evidentiary standard, global legal order.*

1. Историски развoтoк на концептoт јавен поредoк

Почетоците на унифицирањето на правилата за меѓународната трговска арбитража имаат директно влијание и врз почетоците на уредувањето на институтот „Јавен поредок“. Имено, унифицирањето на правилата за меѓународната трговска арбитража започнало далечната 1923 година, во рамки на Лигата на народите, а по иницијатива на Меѓународната трговска комора во Париз, со потпишувањето на Протоколот за арбитражните клаузули од Женева¹. Основната цел на овој Протокол била да обезбеди полноважност на арбитражните клаузули на меѓународен план².

¹ Женевски Протокол 1923 - Протокол за арбитражни клаузули, 24 - ти Септември 1923;

² Важно е да се напомене дека независно од називот на Протоколот, истиот се однесува на двете форми на арбитражната спогодба, кои ги познава меѓународното арбитражно право;

Празнината која била направена со Протоколот, подоцна ќе биде надополнета со Конвенцијата за извршувањето на странските арбитражни одлуки, попозната како Женевска конвенција од 1927 година³, а која се однесувала на признавањето и извршување на странските арбитражни одлуки. Имено, Женевската конвенција од 1927 година на некој начин ги поставува основите во врска со елементите кои треба да бидат земени предвид при признавањето и извршувањето на арбитражните одлуки. Помеѓу елементите се вбројува и „јавниот поредок“. Конвенцијата во членот 1 (е) го содржела условот за усогласеност на арбитражните одлуки со јавниот поредок на државата во која се бара признавање, со цел таа да биде извршена. На овој начин, терминот „јавен поредок“ ќе биде усвоен во правните системи на сите држави, кога станува збор за меѓународното приватно арбитражно право⁴.

Од друга страна пак, празнината која постоела со Женевската конвенција од 1927 година се надминала со најзначајниот меѓународен извор на меѓународната трговска арбитража, усвоен по Втората светска војна – Конвенцијата за признавањето и извршувањето на странските арбитражни одлуки од Њујорк, 1958 година. Јавниот поредок како услов за признавање станува суштински елемент на Конвенцијата за признавањето и извршувањето на странските арбитражни одлуки од Њујорк, 1958 година, каде што како правен институт е и најдлабински уреден. Јавниот поредок како услов за признавање е уреден во членот V (2)(б) од Конвенцијата. Комитетот на Обединетите нации, јасно има наведено во извештајот дека примената на јавниот поредок е ограничена „само на случаите во кои признавањето и извршувањето на странската арбитражна одлука би било очигледно спротивно на основните начела на правниот систем на земјата каде што треба да биде признаена, односно извршена“ (ESCOR, 1955). По ваквото дефинирање на јавниот поредок следувале низа коментари од страна на државите и организациите, на начин што секој ги презентирал и бранел своите национални интереси и состојбата кулминирала со заклучок конечниот нацрт текст на Конвенцијата, во поглед на јавниот поредок да биде формулиран во насока да се ограничи што е можно повеќе употребата на јавниот поредок.

Од денешен аспект клаузулата за јавен поредок треба да се сфати во насока на тоа дека кога се бара признавање на одредена арбитражна одлука или кога е во прашање нејзино поништување, треба да се разгледа исходот кој се постигнува од истата, се со цел судот на признавањето или поништувањето да се осигура дека истата нема да ги наруши или не ги нарушува основните вредности на општеството. Сепак, ако ја погледнеме судската практика, било во случај на признавање било во случај на поништување, неизбежно може да се заклучи дека повикувањето на јавниот поредок е најчесто користената одбрана од страна на странката која не успеала во спорот, а се противи на признавањето или бара поништување на арбитражната одлука поради повреда на правилата на јавниот поредок. А, и како што вели познатата фраза на судијата Borrough „Јавниот поредок никогаш не е предмет на расправа, освен кога странките нема да успеат“ (Richardson v. Melish, 1824).

2. Предизвици во дефинирањето на концептот јавен поредок

Како што и погоре стана збор, меѓународните документи поимот за јавен поредок го уредуваат само посредно, поточно оставаат можност самите држави во своите национални законодавства да уредат што ќе претставува повреда на јавниот поредок. Имено, ниту Модел - законот на UNCITRAL, на кој се темелат најголем дел од националните правни системи кој го уредуваат арбитражното решавање на спорови,

³ Женевска Конвенција 1927 - Конвенција за извршување на странски арбитражни одлуки, 26 - ти септември 1927;

⁴ Недостатокот на Женевската конвенција од 1927 година, е тоа што на некој начин се бараше двојно признавање на арбитражните одлуки, со цел остварување на бенефитите од истата, на начин што најпрво беше потребно да биде признаена во земјата во која е донесена, а потоа да се признае и во земјата каде што требало да се спроведе извршувањето.

ниту Њујоршката конвенција за признавање и извршување на странски арбитражни одлуки од 1958 година не даваат јасна дефиниција што претставува јавниот поредок.

Имено, членот V (2) (b) од Њујоршката конвенција за признавање и извршување на странски арбитражни одлуки од 1958 година, за јавниот поредок вели: „... јавниот поредок на таа држава“, што јасно укажува на фактот дека определбата за значењето на јавниот поредок треба да се прави од аспект на јурисдикцијата каде што се бара признавање и извршување на арбитражната одлука, т.е. се бара нејзино поништување.

Модел - законот на UNCITRAL содржи иста формулација во членовите 34(2)(b)(ii) и 36(1)(b)(ii), кои се однесуваат на јавниот поредок на државата во која се бара поништување, односно државата во која се бара признавање и извршување. Во таа насока, државите усвоиле свои формулации за јавниот поредок во своите национални правни системи, како и во судската практика, дефиниции кои меѓусебно се разликуваат пред сè во зависност од фактот дали станува збор за системи од континенталното право или англосаксонското право.

Сосема е природно што основните економски, религиозни, социјални и политички стандарди на секоја држава кои го дефинираат нејзиниот правен систем влијаат и на дефиницијата за јавен поредок на таа држава. Судовите широм светот ја преиспитуваат полноважноста на арбитражната одлука, повикувајќи се на „основните вредности на нивниот правен систем или нивните локални домашни стандарди за морал, правда и јавен интерес“ (Moses, 2019). Во процесот на преиспитување на полноважноста на арбитражната одлука, од аспект на повредата на правилата за јавен поредок, судот на поништувањето има задача да постигне рамнотежа помеѓу начелото на автономија на странките во арбитражната постапка и интересот на државата да ги штити основните вредности кои се во рамки на опсегот на јавниот поредок (Prodromou, The Public Order Exception in International Trade, Investment, Human Rights and Commercial Disputes, 2020).

Јавниот поредок е доста сензитивна категорија, која доколку е истакната како причина за поништување или пречка за признавање на арбитражната одлука потребно е да се цени врз основа на специфичните факти на секој случај. Во таа насока, Врховниот суд на Англија и Велс, во случај од англиската судска практика (Egerton v. Brownlow), јавниот поредок го има опишано како „принцип на правото според кој ниту еден субјект не може да го направи она што има тенденција да биде штетно за поширокиот јавен интерес“. За разлика од англиските судови, судовите на САД, во познатиот случај на американската судска практика (Parsons & Whittemore Overseas v. Société Générale de L'Industrie du Papier (RAKTA)) јавниот поредок го имаат дефинирано како „збир на најосновните поими на морал и правда на форумската држава“. Меѓународната асоцијација за право, повредата на јавниот поредок ја има дефинирано како „збир на нарушувања на задолжителните правила; прекршувања на основните принципи на правото; дејствија спротивни на моралот и дејствија спротивни на националните интереси како и на надворешните односи“, со напомена дека со оваа дефиниција не е исцрпена листата кое се дејствие претставува повреда на јавниот поредок (Prodromou, The Public Policy Exception in International Commercial Arbitration, 2020). Со други зборови, невозможно е да се понуди униформна и универзално прифатена дефиниција за тоа што претставува „јавниот поредок“ (Deutsche Schachtbau- und Tiefbohrergesellschaft m.b.H. v. Shell International Petroleum Co. Ltd).

Дотолку повеќе што јавниот поредок претставува доста широк концепт, од причина што тој во себе покрај „основните норми“ од кои ниту еден суд не може да се откаже, опфаќа и т.н. „задолжителни закони“. Станува збор за правилата за конкуренција, банкрот, заштита на потрошувачи, девизен курс и забрани за извоз, кои често се третираат како задолжителни за државите бидејќи овие правила имаат третман на меѓународни униформирани правила. Во таа насока, потребно е во постапката на признавање и извршување или поништување и ваквите „задолжителни норми“ да бидат разгледани од страна на надлежниот суд. Сепак, праксата покажува дека и покрај нивниот задолжителен карактер, не секогаш надлежните судови водат сметка за нив.

Имајќи го предвид фактот дека дефинирањето на концептот јавен поредок е оставено на самите држави, сосема е природно што дефинициите помеѓу себе се разликуваат. Она што е општоприфатено е фактот дека јавниот поредок претставува една од општите установи на меѓународното приватно право, која доведува до непримена на меродавното странско право, но и до одбивање на признавањето и извршувањето на странските арбитражни одлуки како и нивно поништување, доколку тие се спротивни со темелните принципи и вредности на правниот поредок на домашната држава (Devin Bray, 2014). Како што и погоре стана збор, не постои униформирана дефиниција со која би можела да се дефинира јавниот поредок, но генерално правната наука значењето го определува на следниов начин „јавниот поредок ги рефлектира фундаменталните економски, морални, политички, религиозни и социјални стандарди на секоја држава или наднационална заедница“ (Lew Julian D.M., 2003). Имајќи го предвид фактот дека секоја држава има свој правен и вредносен систем сосема е оправдано да постојат разлики во сфаќањето за содржината на оваа правна установа. Она што е заедничко за сите нив е дека во јавниот поредок се опфатени оние начела и стандарди кои „се толку свети што се бара нивно почитување по секоја цена и без исклучок“ (Graulich, 1961).

Единствено јавниот поредок како причина за поништување на арбитражните одлуки, претставува своевидно отстапување од општо усвоеното начело на меѓународното трговско арбитражно право дека во постапката на поништување на арбитражните одлуки се испитува само формалниот аспект на одлуката, напротив меритумот на одлуката може и ќе биде предмет на испитување доколку треба да се утврди дали е спротивна на јавниот поредок (Worthy, april 2019). Во поглед на прашањето чиј јавен поредок е во примена, сосема е логично дека релевантен е јавниот поредок на државата на поништувањето, особено ако се има предвид правната природа на оваа установа, чија основна цел е да ги штити токму основните вредности на домашниот јавен поредок.

3. Влијанието на глобализацијата врз проникнувањето на различни видови јавен поредок

Согласно анализата погоре, може да се каже дека јавниот поредок претставува еден, единствен и неделив институт на меѓународното арбитражно право, но современите тенденции покажуваат дека сè повеќе се прават поделби на различни видови на јавен поредок што директно има влијание и врз самите постапки на поништување на арбитражните одлуки. Ваквиот тренд се должи на глобализацијата, која воведува различни културни и правни перспективи, комплицирајќи ја притоа дефиницијата за јавниот поредок од аспект на арбитражното решавање на спорови, наметнувајќи притоа поинклузивен поопширен пристап.

Така, Комитетот за меѓународна трговска арбитража, во финалниот извештај за јавниот поредок прави разлика помеѓу материјален и формален јавен поредок (ILA Final Report). Имено, во препораката се сугерира: „државата може да не дозволи признавање, односно извршување на арбитражната одлука донесена во меѓународна трговска арбитража кога признавањето, односно извршувањето на арбитражната одлука ќе предизвика повреда на јавниот поредок било од формален аспект било од материјален аспект“.

Кога станува збор за формалниот аспект на јавниот поредок, националните закони генерално се поставени така што дозволуваат да се изврши арбитражната одлука само доколку ги исполнува основните барања на процесното право. За разлика од формалниот, при судир со материјалниот јавен поредок судовите во кои се бара признавање на арбитражната одлука ќе ја признаат доколку таквата одлука не е спротивна со темелните вредности на државата во која се бара признавање. Во услови на поништување на арбитражната одлука, доколку одлуката била донесена спротивно на темелните вредности на државата, истото е соодветен основ за поништување на истата. Особено е важно да се истакне дека во случај на одбивање на признавање,

судот води сметка кумулативно да со таквото признавање не би се повредил ниту формалниот ниту материјалниот аспект на јавниот поредок. Истото е случај и во постапката за поништување на арбитражните одлуки, поточно судот внимава дали донесувањето на таквата арбитражна одлука било спротивно на јавниот поредок, притоа го има предвид и материјалниот и формалниот аспект на јавниот поредок на својата држава.

Современото арбитражно право, прави разлика и помеѓу националниот и меѓународниот јавен поредок. Ваквата разлика е важен аспект во поглед на признавањето и извршувањето и поништувањето на арбитражните одлуки, како механизми на контрола на арбитражното судење. Градациски гледано, на првото ниво е националниот јавен поредок, кој се поистоветува со националните правила и прописи. На второто ниво е меѓународниот јавен поредок, кој опфаќа насоки, норми и принципи кои се меѓународно прифатени, признаени и применливи во меѓународните трговски трансакции (Alex, 2008). Правната наука често зборува за нераскинливата врска помеѓу националниот и меѓународниот јавен поредок, на начин што националниот го третира како збир на основни правила и вредности кои се од особена важност за државата, додека за меѓународниот како подмножество на националниот (Placeholder4).

Доста е интересен и регионалниот јавен поредок, кој како концепт во себе вклучува фундаментални принципи кои се заеднички и прифатени од земји од одреден економски или политички регион (Banifatemi, 2004), како што е Европската Унија, Евроазиска Економска Унија и слично (Gaillard, 1995). Друг релевантен пример кој што може да биде искористен во контекст на регионалниот јавен поредок е проектот „Отворен Балкан“ за земјите од Западен Балкан – Република Северна Македонија, Србија и Албанија. Имено, дел од проектот се пакетите за економска соработка и трговска стимулација што може да има директно влијание врз регионалната инвестициска арбитража. Следствено, може да се формира регионален јавен поредок за одредени прашања каде како странки би се јавиле земјите кои се непосредно вклучени во самиот процес. Суштински гледано, регионалниот јавен поредок својата основа ја наоѓа во меѓународните договори (Prodromou, *The Public Order Exception in International Trade, Investment, Human Rights and Commercial Disputes*, 2020), врз основа на кои се формира одреден економски и политички регион и се утврдува неговиот идентитет (Alex, 2008).

Најрелевантен пример за ова е Договорот за функционирање на Европската Унија, како и останатите придружни акти врз основа на кои се изведуваат определени принципи и се формира регионалниот јавен поредок својствен за тој регион. Регионалниот јавен поредок на Европската Унија е изграден врз основа на систем на вредности што ги промовира Унијата, меѓу кои принципот на недискриминација и заеднички економски интереси (Pineau, 1994). Европскиот суд на правдата, зазема став дека секоја земја членка на Европската Унија, во услови на преиспитување на арбитражната одлука, поточно во случај на поведена постапка на поништување на арбитражна одлука, државите треба да го имаат предвид и своето законодавство, но и законодавството на Европската Унија (*Eco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International NV*). Во однос на јавниот поредок, Европскиот суд на правдата, во одлуката *Achmea (Slovak Republic v. Achmea BV)* во 2018 година, негираше арбитрабилност на инвестициските спорови помеѓу земјите членки на Европската Унија и инвеститорите од земјите членки на Европската Унија (Placeholder4). Имено, Европскиот суд на правдата зазема став дека „во случај инвестициски спор да биде подложен на решавање пред орган кој што не е дел од правосудниот систем на Европската Унија, ќе има негативен елемент врз автономијата на правото на Европската Унија“, на некој начин изразувајќи ги и ставовите на Европската комисија (Placeholder4).

Имајќи го предвид горенаведеното, кога станува збор за регионалниот јавен поредок на Европската Унија, можеме да констатираме дека принципите на Европската Унија како и судската пракса на Европскиот суд на правдата го сочинуваат регионалниот јавниот поредок на Европската Унија. Така, доколку е поведена постапка за

поништување на арбитражна одлука во земја членка на Европската Унија, поради повреда на јавниот поредок, државата на поништувањето, треба да води сметка дали со таквата одлука е повреден домашниот јавен поредок, но и регионалниот јавен поредок на Европската Унија.

Се почесто за зборува и за т.н. транснационален јавен поредок, или т.н. вистински меѓународен јавен поредок, кој беше за прв пат беше спомнат и опишан од страна на Меѓународната асоцијација за правото како „јавен поредок кој се состои од основните правила на природното право, принципи на универзалната правда, *jus cogens* нормите на меѓународното јавно право, општите принципи на моралот прифатени од она што се нарекува цивилизирани нации“. Во контекст на наведеното, можеме да заклучиме дека под транснационален јавен поредок се подразбираат оние вредности кои ги надминуваат правилата на кој било национален систем и се толку основни што ниту една држава не може да се откаже од нив. Под дејствија кои ги опфаќа транснационалниот јавен поредок најчесто се подразбираат: поткупот, корупцијата, плагијаторство и сл. Согласно наведеното, можеме да заклучиме дека транснационалниот јавен поредок претставува пристап што државите и нивните судови го преземаат за да го прошират опсегот на својот меѓународен јавен поредок, усвојувајќи транснационална перспектива и земајќи ги предвид стандардите кои се основни за повеќето правни системи. Со оглед на ваквата природа на транснационалниот јавен поредок, препорака на авторот е судот во процесот на спроведување на судската контрола предвид да го има и овој вид на јавен поредок, покрај оној на својата држава, како и меѓународниот јавен поредок, кој произлегува од меѓународните инструменти.

4. Компаративен преглед на начинот на толкување на концептот на јавен поредок во случај на контрола на арбитражната одлука поради повреда на правилата за јавен поредок

Пред да се премине кон компаративен преглед на начинот на толкување на концептот на јавен поредок во случај на контрола на арбитражната одлука поради повреда на правилата за јавен поредок, сметаме за целисходно да се наспомене фактот дека кога се спроведува судска контрола на странска арбитражна одлука истата се врши преку механизмот на признавање и извршување на странска арбитражна одлука, а доколку контролата се спроведува врз домашна арбитражна одлука, истата се реализира во постапка на поништување.

Во поглед на компаративниот преглед, истражувањето покажува дека, некои јурисдикции, како што се Индија и Хонг Конг, го фаворизираат концептот на домашен јавен поредок во случај на признавање и извршување на арбитражни одлуки, како механизам на судска контрола на странски арбитражни одлуки. Всушност, Врховниот суд на Индија, во случај од индиската судска практика има утврдено дека јавниот поредок треба да се разгледува од перспективата на форумот за спроведување, а не преку транснационалната дефиниција за јавен поредок, со образложение дека истата не е функционална (*Renusagar Power Co. Ltd. v. General Electric Company & anor.*).

Други јурисдикции јасно го разликуваат домашниот јавен поредок од меѓународниот. На пример, според португалското арбитражно право (Moses, 2019), во случај на преиспитување на арбитражните одлуки поради повреда на правилата за јавен поредок, независно дали станува збор за контрола врз странски или домашни арбитражни одлуки, контролата се прави од аспект на меѓународниот јавен поредок.

Во други правни системи, како што се оние на Франција и Италија, концептот за меѓународен јавен поредок е соодветно застапен во практика на националните судови, но и во правните прописи. Во таа насока, во членот 1514 од ревидираниот Француски законик за граѓанска постапка експлицитно се зборува и за меѓународен јавен поредок во случај на признавање и извршување на арбитражни одлуки (судска контрола врз странски арбитражни одлуки) ([htt1](#)). Имено, во познатата пресуда во случајот Лаутур (*Lautour case*), Францускиот суд, во својата одлука се повикал на *ordre public*

(меѓународен јавен поредок) и истиот го дефинираше како „принципи на универзална правда кои во Франција се сметаат како апсолутна меѓународна вредност“ (Court of Cassation, Civ. 1, 25 May 1948, Bull. civ. 1948, I, No. 163, RCDIP, p. 89 (France)).

Италијанските судови исто така сметаат дека јавниот поредок се однесува на „универзални принципи кои ги делат сите цивилизирани нации, со цел заштита на основните човекови права, често вградени во меѓународни декларации или конвенции, суштински наклонувачки се кон „транснационалната дефиниција за јавен поредок“ (Allsop Automatic Inc. v. Tecnoski snc, Court of Appeal of Milan, 4 December 1992, XXII Yearbook Commercial Arbitration 725 (Italy)).

Правните системи на Норвешка, Шведска и на Англија, не содржат одредби кои фаворизираат одреден концепт, но јасно е дека судската практика покажува дека толкувањето на јавниот поредок не е тесно, напротив под повреда на јавен поредок подразбираат дека „признавањето на арбитражната одлука ќе биде одбиено доколку истото би било јасно штетно за јавниот интерес“ (Moses, 2019).

Согласно законодавството на Република Северна Македонија, доколку биде донесена арбитражна одлука која е спротивна на основните вредности на домашниот правен, економски, социјален поредок, истото ќе резултира со поништување на така донесената одлука. Во Законот за меѓународната трговска арбитража повредата на јавниот поредок претставува изречна причина за поништување на арбитражните одлуки. Од наведеното, јасно е дека правниот систем на Република Северна Македонија, го познава домашниот јавен поредок, но сметаме дека во процесот на судска контрола на арбитражната одлука, надлежниот суд секогаш треба да оди чекор понапред и предвид да ги има сите видови на јавен поредок, следејќи ги притоа современите тенденции на арбитражното право.

5. Тежина на докажен стандард кој се бара доколку како причина за судска контрола се јавува повредата на правилата за јавен поредок

Кога сме кај тежината на доказниот стандард кој се бара да биде постигнат како би се одбило признавање на арбитражната одлука, т.е. таа би се поништила поради повреда на правилата за јавен поредок, од анализираните правни системи произлегува дека некои земји бараат повредите да се „очигледно спротивни“ на јавниот поредок (на пр. Франција и Либан) (Prodromou, The Public Order Exception in International Trade, Investment, Human Rights and Commercial Disputes, 2020); потоа друг правен систем бара арбитражната одлука да содржи „флагрантни, ефективни и конкретни повреди“ (Франција) (Prodromou, The Public Order Exception in International Trade, Investment, Human Rights and Commercial Disputes, 2020) или „очигледни“ повреди (Мексико) (Prodromou, The Public Order Exception in International Trade, Investment, Human Rights and Commercial Disputes, 2020); или „очигледно штетни“ и „целосно навредливи“ повреди (Сингапур) (Prodromou, The Public Order Exception in International Trade, Investment, Human Rights and Commercial Disputes, 2020). Други правни системи бараат докази дека спроведувањето на арбитражната одлука би резултирало со „вистинска практична неправда или реална неправда“ (Австралија) или во „неприфатливо прекршување“ на основните вредности (Австрија) или дека „се повредува концептот на правда на очигледен начин“ (Швајцарија) (Timmins, 2018).

Согласно презентираниот, можеме да заклучиме дека доказниот стандард кој се бара да биде постигнат во случај на судска контрола на арбитражните одлуки е екстремно висок, со што се оправдува „исклучителната природа“ на јавниот поредок.

Заклучок

Влијанието на глобализацијата врз јавниот поредок претставува сложен еволутивен процес кој значително има извршено влијание и врз судската контрола на арбитражните одлуки. Појавата на различни видови на јавен поредок, национален, меѓународен, регионален и транснационален ја истакнува неопходноста судовите во процесот на судска контрола да водат сметка за заштита на национални интереси, но и

на глобалните стандарди. Недостатокот на униформирана дефиниција за тоа што претставува јавниот поредок претставува предизвик со кој треба итно да се справи современото арбитражно право, од причина што ваквата состојба доведува до различни интерпретации на јавниот поредок во различни јурисдикции. Оваа неконзистентност може да ја поткопа ефективноста и предвидливоста на арбитражата како алтернативен механизам за решавање на спорови, особено кога судовите усвојуваат различни пристапи за тоа што претставува повреда на јавниот поредок.

Високиот докажен стандард кој се бара да биде постигнат во случај на судска контрола на арбитражните одлуки сè со цел да се докаже повредата на правилата за јавен поредок, дополнително ја комплицира состојбата. Имено, потребата за постоење на убедливи докази со кои би се докажала повредата на јавниот поредок ја одразуваат деликатната рамнотежа која судовите мора да ја одржуваат, а треба да се постигне помеѓу почитувањето на автономијата на арбитражните судови од една страна, но и зачувувањето на основните правни принципи од друга страна.

Постоењето на неконзистентен пристап од страна на судовите во случај на судска контрола на арбитражните одлуки поради повреда на правилата за јавен поредок, ја нагласува потребата од признавање на транснационалните дефиниции за јавен поредок. Имено, како што глобализацијата продолжува да ги обликува правните интеракции, неопходно е судските системи да се прилагодат, осигурувајќи се дека јавниот поредок служи како заштитен механизам без да ја задуши ефикасноста на арбитражата како витален инструмент за решавање на меѓународните спорови. Само на овој начин судската контрола на арбитражните одлуки може да остане доследна, заштитувајќи ги како националните интереси, така и меѓународните вредности кои се одраз на еден праведен и фер глобален правен поредок.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Книги, монографии, статии

- Born, G. B. (2020). *International commercial arbitration*. Kluwer Law International.
- Dražozal, C. R., & Gordon, J. (2015). Public policy and arbitration: An analysis of the current landscape. *The American Review of International Arbitration*, 26(3), 343-370.
- Bermann, G. A. (2017). *International arbitration and private international law*.
- Gharavi, H. G. (2002). The international effectiveness of the annulment of an arbitral award.
- Petrochilos, G. C. (1999). *Enforcing awards annulled in the state of origin under the New York Convention*. Cambridge University Press.
- Гавроска, П., & Дескоски, Т. (2011). *Меѓународно приватно право*. Правен факултет Јустинијан Први.
- Gaillard, E., & Banifatemi, Y. (2004). Annulment of ICSID awards. *Juris Net*.
- Gaillard, E., Savage, J., & Goldman Fouchard, G. (1999). *On international commercial arbitration*. The Hague.
- Дескоски, Т. (2016). *Меѓународно арбитражно право*. Правен факултет Јустинијан Први.
- Hascher, D. (1992). Les conditions d'arbitrabilité et la jurisprudence. *Competition and Arbitration Law*, dossier de l'Institut de la CCI.
- Bray, D., & Bray, H. L. (2014). *International arbitration and public policy*. Juris Publishing.
- Gaillard, E. (1995). Thirty years of Lex Mercatoria: Towards the selective application of transnational rules. *ICSID Review*, 10, 209-231.
- Pineau, E. R. (1994). European Union international ordre public. *Spanish Yearbook of International Law*.

- Prodromou, Z. (2020). The public order exception in international trade, investment, human rights and commercial disputes. Kluwer.
- Зороска Камилковска, Т. (2015). Арбитражно право. Правен факултет Јустинијан Први.
- Јаневски, А., & Дескоски, Т. (2006). Меѓународна трговска арбитража во Република Северна Македонија. Деловно право, 15.
- Kerr, M. (1985). Arbitration and the courts: The UNCITRAL Model Law. *International Comparative Law Quarterly*, 34(1).
- Камбовски, В., Мисоски, Б., & Илиќ, Д. Д. (2020). Судско право (2nd ed.). Правен факултет Јустинијан Први.
- Mistelis, L. A., & Shore, L. (2010). *Arbitration rules-national institutions* (2nd ed.). Juris Publishing, Inc.
- Lew, J. D. M., Mistelis, L. A., & Kroll, S. M. (2003). *Comparative international commercial arbitration*. The Hague, London, New York.
- Lew, J. D. M., Mistelis, L. A., Kroll, S. M., & Kröll, S. (2003). *Comparative international commercial arbitration*. Kluwer Law International B.V.
- Dolinger, J. (1982). World public policy: Real international public policy in the conflict of laws. *Texas International Law Journal*, 17, 167.
- Moses, M. L. (2017). *Principles and practice of international commercial arbitration*. Cambridge University Press.
- Mills, A. (2008). The dimensions of public policy in private international law. *Journal of Private International Law*, 201, 1-33.
- Moses, M. (2018). *Public policy: National, international and transnational*. Kluwer.
- Worthy, M. N. (2019). Disputes that raise public policy issues: Special problems in international disputes. *Defense Counsel Journal*, April, 2-20.
- Blackaby, N., Partasides, C., Redfern, A., & Hunter, M. (2009). *Redfern and Hunter on international arbitration* (5th ed.). London.
- Paulsson, J. (2013). The role of public policy in international arbitration. *International Arbitration Law Review*, 16(2), 23-30.
- Pavic, V. (2010). Annulment of arbitral awards in international commercial arbitration. In W. Rechberger, A. Reinisch, C. Koller, & C. Knahr (Eds.), *Investment arbitration and international commercial arbitration* (pp. 131-152). Eleven.
- Fouchard, P. (1997). La portée internationale de l'annulation de la sentence arbitrale dans son pays d'origine. (pp. 330-352).
- Schwartz, A. (2018). The implications of public policy in arbitration: A global perspective. *Dispute Resolution Journal*, 73(2), 22-29.
- Sanders, P. (1996). Arbitration. *International Encyclopedia of Comparative Law*, Volume XVI, Chapter 12.
- Gharavi, H. G. (2002). The international effectiveness of the annulment of an arbitral award. Kluwer Law International.
- Tarasewicz, Y., & Borofsky, N. (2013). International labor and employment arbitration: A French and European perspective. *ABA Journal of Labor & Employment Law*, 28, 349.
- Park, W. W. (2001). Why courts review arbitral awards. *Boston University School of Law*, 596-606.

Законски и правни извори и меѓународни документи

- Закон за меѓународна трговска арбитража на Република Македонија „Службен весник на Република Македонија“ бр. 39/2006;
- Закон за меѓународно приватно право (*) „Службен весник на Република Македонија 32/2020“;
- Модел Законот на УНЦИТРАЛ за меѓународна трговска арбитража од 1985 година;

Конвенција за признавање и извршување на странските арбитражни одлуки од Њујорк, 1958 година (ЊК);
Протокол за арбитражни клаузули од Женева од 1923 година;
Конвенција за извршувањето на странските арбитражни одлуки од Женева од 1927 година.

Случаи

Deutsche Schachtbau-und Tiefbohrergesellschaft m.b.H. v. Shell International Petroleum Co. Ltd

Eco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International NV

Slovak Republic v. Achmea BV

Renusagar Power Co. Ltd. v. General Electric Company & anor.

Court of Cassation, Civ. 1, 25 May 1948, Bull. civ. 1948, I, No. 163, RCDIP, p. 89 (France)

Allsop Automatic Inc. v. Tecnoski snc, Court of Appeal of Milan, 4 December 1992, XXII Yearbook Commercial Arbitration 725 (Italy)